

УДК 392.17:[394.3+7.036.45]

Лиманська О. В.

Харківський національний педагогічний
університет імені Г. С. Сковороди

ДО ВИВЧЕННЯ ПЛАСТИЧНОЇ СИМВОЛІКИ ТАНЦЮВАЛЬНИХ ОБРЯДІВ ІНІЦІАЦІЙ

Лиманська О. В. До вивчення пластичної символіки танцювальних обрядів ініціації. У статті досліджено пластичну символіку танцювальних обрядів ініціації на прикладі традиційної обрядовості Слобожанщини. Танцювальні обряди ініціації належать обрядів переходу, що оформлювали важливі періоди життя людини у традиційному суспільстві та мали підготувати молодь до вступу у шлюб. Особлива увага приділена розкриттю архетипних символів, що становлять основу культу плодючості. У ході дослідження застосовано термінологічний підхід, фольклористично-мистецтвознавчий метод, метод аналізу знаків-символів, описовий метод. У висновку вказано на важливість вивчення танцювальних обрядів ініціації як дієвого засобу виховання підрастаючого покоління на засадах регіональних етнокультурних традицій.

Ключові слова: ініціація, танцювальний обряд ініціації, пластична символіка.

Лиманская О. В. К изучению пластической символики танцевальных обрядов инициаций. В статье исследована пластическая символика танцевальных обрядов инициаций на примере традиционной обрядовости Слобожанщины. Танцевальные обряды инициации принадлежат к обрядам перехода, которые оформляли важнейшие периоды жизни человека в традиционном обществе и готовили молодежь к вступлению в брак. Особенное внимание уделено раскрытию архетипных символов, которые составляют основу культу плодородия. В ходе исследования применен терминологический подход, фольклорно-искусствоведческий метод, метод анализа знаков-символов, описательный метод. В заключении указано на важность изучения танцевальных обрядов инициаций как действенного метода воспитания подрастающего поколения на основе региональных этнокультурных традиций.

Ключевые слова: инициация, танцевальный обряд инициации, пластическая символика.

Lymanska O. Study of Plastic Symbolology of Dance Initiation Rites. Background. The Ukrainians' worldview, creative thinking, belief in the magic role of ritual actions found their representation in rites, customs, songs and dances. In accordance with them a human being is a creature closely connected with natural cycles, which during his life experience youth, maturity

and old age. In order to pass from one age group to another in a proper way in traditional society a system of rites of life cycle (rites of passage, initiation rites) was developed.

Objectives. Dance initiation rites were rites of passage. Only people belonging to a certain age group could participate in them. Magic actions are performed with the plastique of a human body in sacred space of a dance initiation rite. Each movement, facial expression, gesture become a figurative symbolic language based on archetype symbols of the agricultural cult of fertility. The symbol of the sun is a circle, the symbols of the moon are arcs, half-moons; a rhomb is a symbol of the field under crop; spirals and waves are symbols of water; a cross is a symbol of fires of heaven, heavenly body, etc.

Initiation rites of old Ukrainians are still little-studied. Despite single attempts of modern researchers to single out a dance component of rites plastic symbolology of dance initiation rites has not been studied as a whole.

Methods. During the research there have been applied the terminological approach, folklore art criticism method, method of analysis of signs-symbols and descriptive method.

Results. Children's admission to adulthood, that is their age initiations took place through games. Overcoming various obstacles during a game and mastering various knowledge are an important stage of the process of moving into adulthood. We can see the following signs of an initiation rite in the children's dance game "Podolyanchka", recorded in Kharkiv region: 1) making a ritual playing circle as imitation of the other world; 2) sorting out an initiate — a girl — "podolyanochka" — from the other participants; 3) receiving a new name as a new destiny by the initiate; 4) ritual death is a way to regeneration ("fell to the ground", "didn't stand up"). The peculiarity of female initiations is preparation for marriage and, more importantly, for giving birth to a new life. Hence the symbols of fertility, Rod and Rozhanitsa, play the leading role in female dance initiations. Relicts of old female initiations can be found in the dance rite "walking the goat" (Slobozhanschyna). This rite symbolizes awakening of vegetative forces of nature and feminine represented in plastic composition. The basic the plastique comprises twining and wrapping movements (wrapping under arms and around each other).

Physical development played the main role in adolescent initiations. Teenagers should demonstrate male qualities: force, dexterity and courage. These were particularly shown in entertainments, games, dances and participation of the youth in holiday rites. Thus, during New Year's holidays boys organized "walking of mummers", they put on masks of animals and other creatures. According to the tradition at Slobozhanschyna during New Year's holidays "a goat was walked": a young man was dressed in a sheepskin coat turned inside out and dried out or handmade paper horns. The initiate-goat's plastic movements have sacral symbolology of impersonation of a different creature, which behaves in an aggressive way, "stamps the foot" and "butts with the horns" and after its ritual death is born in a new status. The tradition of dressing up as a sacral action of birth in a new status has its continuation in the wedding initiation. In traditional society young men's initiations performed the important instructive

function in various aspects: professional preparation; development of the culture of intersex communication; preparation for marriage.

Conclusions. *In rites of passage the main objectives were sex education and reinforcement of norms of marriage behaviour typical for the agrarian society. Dance (plastique, facial expressions, gesture, posture, movement, spatial picture) played the significant part in rites of passage as a peculiar trial of physical endurance, dexterity, ability to imitate movements, recreate the sacral meaning of the rite and, moreover, a way to gain new knowledge necessary for passage into another status (professional, social, age). In children's and teenagers' subculture there are dance and game initiations, female dance initiations are represented in spring and wedding rites, young men's dance initiations are uppermost for showing force, persistence, courage in entertainments and also during calendar holidays, especially in winter ones (dressing up, walking the goat, Malanka, etc.). The common feature of dance initiation rites is orientation of their plastic symbology to the cult of fertility and having children, which is characteristic for traditional cultures.*

Keywords: *dance initiation rite, initiation, plastic symbology.*

Постановка проблеми. У обрядах, звичаях, піснях, танцях українського народу виявилось його світосприйняття, образне мислення, віра у магічну роль ритуальних дій. За народними уявленнями людина як істота, яка нерозривно пов'язана із природними циклами, протягом життя проходить періоди молодості, зрілості, старості. Для правильного переходу з однієї вікової категорії до іншої у традиційному суспільстві сформувалася система обрядів життєвого циклу (обряди переходу, ритуали ініціації). Ритуали ініціації мали велике значення у процесі виховання та соціалізації дітей та підлітків.

Танцювальні обряди ініціації виконували роль перехідних обрядів, участь у яких була обов'язковою в рамках відповідної вікової категорії. Відмова участі у танцювальних ініціаціях засуджувалася, бо сприймалася громадою як загроза правильного устрою життя. У сакральному просторі танцювального обряду ініціації пластиком людського тіла відтворюються магічні дії. Кожен рух, міміка, жест стають образно-символічною мовою, в основі якої лежать архетипні символи землеробського культу плодючості. Символи сонця — коло, символи місяця — дуги, півмісяці; ромб — символ засіяного поля; спіралі, хвилі — символи води; хрест — символ небесного вогню, світла та ін.

Актуальність дослідження зумовлена сучасними процесами пошуку історичної ідентичності українського народу. Осмислення обрядів, звичаїв, традицій як системи збереження та закріплення традиційної культури етносу виступає важливою ланкою на цьому шляху. Танцювальні обряди є маловивченими у сучасному мистецтвознавстві, незважаючи на те, що належать до найдавніших і самобутніх явищ традиційної культури.

Зв'язок роботи з науковими програмами, практичними завданнями. Стаття виконана відповідно до теми науково-дослідної роботи кафедри хореографії Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Ініціативні обряди давніх українців на сьогодні залишаються маловивченими. Їх дослідження ускладнюється тим, що записи традиційної обрядовості українців в різних регіонах України велися нерівномірно. Перші спроби зафіксувати ці обряди зробили дослідники кінця XIX — поч. XX ст. (Ф. Вовк, М. Грушевський, І. Іванов, П. Іванов, М. Сумцов, М. Русов, П. Чубинський та ін.).

Знакову природу символів українського фольклору один із перших дослідив О. Потебня, що стало основою для досліджень сучасних науковців (Г. Лозко, О. Пастернак, В. Сергійчук, В. Шаян та ін.).

Особливості давньослов'янських юнацьких ініціацій дослідили В. Балушок, В. Давидюк, В. Єрмоїна, О. Новик. Релікти ініціативних обрядів в українській весільній обрядовості були предметом вивчення таких авторів, як: В. Балушок, В. Борисенко, В. Давидюк, І. Ігнатенко, О. Мерлянова, Т. Андреева.

Методологічні засади вивчення ініціативних ритуалів як складової традиційної культури заклали зарубіжні вчені: Дж. Фрезер, В. Тернер, А. ван Геннеп, В. Пропп, С. Токарев, В. Іванов та ін.

Елементи дитячих ініціацій в ігровій культурі вивчали Н. Аксьонова, І. Щербак, Н. Плотник, З. Босик. Ритуальну посвяту через танець окреслив І. Чеховський. Танцювальну символіку українського народного танцю у широкому історичному контексті дослідила К. Кіндер.

Слід зазначити, що незважаючи на поодинокі спроби науковців виділити танцювальну складову українських обрядів ініціацій, розкриття пластичної символіки танцювальних обрядів ініціацій не ставало предметом окремого вивчення.

Метою даного дослідження є розкриття пластичної символіки танцювальних обрядів ініціацій на матеріалі традиційної обрядовості Слобожанщини.

Виклад основного матеріалу дослідження. В традиційному суспільстві велика увага з боку общини приділялася вихованню підростаючого покоління. Для цього існувала ціла низка обрядів та ритуалів, особливе місце серед яких займали обряди ініціацій. В різні періоди дорослішання молода людина повинна була довести свою здатність бути повноправним членом колективу. У такі переломні моменти життя особливо потрібна підтримка спільноти і завдяки обрядам відбувалося формування почуття єдності між окремою людиною та колективом.

Як зазначає В. Балушок: «Ритуали ініціацій належать до великої групи обрядів переходу, метою яких було — дати можливість індивіду перейти від однієї соціальної позиції до іншої» [4: 9]. В. Тернер виділяє «обряди життєвих переломів», які відзнача-

ються общиною для закріплення поняття про значимість особистості та групи у такі важливі віхи як народження, досягнення зрілості, шлюб та смерті» [17: 233]. А. ван Геннеп, досліджуючи природу «обрядів переходу», писав, що «людина у своєму житті послідовно проходить певні етапи, і закінчення одного етапу й початок іншого утворюють системи єдиного порядку, як-то: народження, досягнення соціальної зрілості, шлюб, батьківство, підвищення суспільного положення, професійна спеціалізація, смерть». І кожне з цих явищ супроводжується церемоніями, з метою забезпечити людині перехід від одного стану в інший [7: 9]. Т. Андреева зазначає, що «Відповідно до засад українського національного світогляду, вік людини складається з трьох етапів, а головними подіями (екзистенційними межами) є родини, весілля та похорон. Кожна з цих подій супроводжується здійсненням обрядів, збережених в основних рисах національною культурною традицією» [2: 12].

З огляду сучасних досліджень дізнаємось, що «ініціація» (з лат. «посвячення», «чинити таїнство») розглядається як: 1) система звичаїв, які склалися в родовому суспільстві й пов'язані з прийняттям юнаків і дівчат у повноправні члени племені, з підготовкою їх до сімейного та виробничого життя [14: 156]; 2) обряд посвячення юнаків у повноправні члени суспільства, що імітував умирання та нове народження або перетворення на іншу істоту [8: 181]; 3) посвячення у дорослі члени общини і племені [4: 216]; 4) переломна віха на шляху переходу від юнацького до подружнього життя [9: 26]; 6) перехід індивіда з одного статусу в інший [1: 160]; 7) засіб соціалізації індивіда, кардинального перетворення його особистості через уведення до закритої структури з дорученням до внутрішніх норм, цінностей, езотеричних законів роду [2: 5].

Отже, надалі будемо вживати термін «обряд ініціації» як такий, що означає систему звичаїв традиційного суспільства, пов'язану із ритуальним входженням індивіда у новий для нього соціум, шляхом застосування різного роду випробувань, виконання певних сакральних дій та виходом із впорядкованого світу. Результатом цих дій є переродження випробуваного у іншому статусі, набуття ним нових рис та зразків поведінки.

Слід зазначити, що більшість дослідників пов'язують побутування ініціацій на Україні з існуванням парубоцьких громад — об'єднань чоловічої дорослої неодруженої молоді, а також об'єднань — косарських громад [4: 81]; [9]. Є деякі відомості про існування дівочих громад [3; 6; 19]. Відомості про жіночі ініціації здебільшого містяться у дослідженнях весільної обрядовості. Ініціації дитячої вікової категорії представлені науковцями у контексті традиційної гри та танцю [1; 13; 15; 19].

Вивчення особливостей обрядів ініціації потребує уточнення вікових категорій розвитку молоді людини (дитини): новонароджений до 10 днів,

немовля — до 1 року, дитина — до 11 років, отрок — до 16 років, юнак (парубок) — до 20 років; дівчинка — до 13–15 років, дівчина (дівка) — 15–20 років. Кожен період обов'язково супроводжувався певними переходовими обрядами, тому для дітей було важливо їх пройти, оскільки діти та підлітки вважаються неповноцінними членами суспільства.

Так, у віці від 5-ти до 7-ми років, який у багатьох культурах вважається особливим, діти починають усвідомлювати свою статеву приналежність, відбувається розподіл груп ровесників за статтю. У сім років дитина змінює свій соціальний стан, вона приєднується до трудового процесу дорослих. Весь вік дитини від 7 до 12 років є не тільки періодом ігрового стану, а як час переходу від пасивної ігрової поведінки до активного засвоєння простору [18; 10; 1]. З 12 років діти виконують роботи нарівні з дорослими, але з думкою «недолітків» не рахувалися, зароблені ними гроші йшли на потреби сім'ї.

Коли хлопець ставав парубком, він звільнявся від усіх хатніх робіт, з ним радились. Молодіжні громади приймали хлопців 16–17 років і дівчат 15–16 років, коли вони вже готові бути «добрими косарями і прями» [10: 79]. Керував громадою отаман. Дівчата об'єднувалися в свою дівочу громаду, яка часто мала старшу — «березу», «матку» [3: 24]. При вступі у парубоцьку громаду обов'язковим був іспит посвячуваного, який включав випробування сили, спритності, сміливості, витривалості. Нерідко юнак повинен був показати своє вміння танцювати, якщо його визнавали добрим танцюристом, то приймали до громади.

За І. Щербак, — «діти в українській традиційній культурі (як у міфолого-магічній, так і у побутовій моделі) трактуються як малі, безпорадні, нерозумні, слабкі, безгрішні до певного віку — 7–8 років, тобто посідали місце відповідно до їх вікового статусу в статевовіковій структурі суспільства: діти — дорослі — старі» [18: 71]. Входження дітей до світу дорослих, тобто їх вікові ініціації відбувалися завдяки грі. Подолання різноманітних перешкод під час гри і оволодіння різними знаннями є важливим етапом процесу дорослішання.

Аналізуючи юнацькі ініціації В. Балущок наголошує, що давньослов'янські ініціації проводилися у «священному лісі» — імітація потойбічного світу, де ініційовані переживали тимчасову ритуальну смерть і перероджувалися на інших істот [3: 18]. Ритуальна смерть відділяє дитячий стан від дорослого.

У дитячій танцювальній грі «Подояночка», записаної на Харківщині бачимо ознаки обряду ініціації: 1) створення ритуального ігрового кола як імітації потойбічного світу; 2) виділення із загальної кількості учасників ініціанта — дівчинки — «подояночки»; 3) набуття ініціантом нового імені як нової долі; 4) ритуальна смерть — шлях до переродження («до землі припала», «не вставала»). «<...> дитячий гурт стоїть колом. На початку пісні

дівчина подоляночка забігає в коло, робить те, про що співається у пісні: Ой десь була подоляночка, десь була молоденька. Тут вона сіла, тут вона впала, до землі припала, сім літ не вставала» [16: 128]. Можна припустити, що пригадування у тексті числа сім є символічним, бо саме з цього віку дитина набуває нових ознак, пов'язаних з трудовим процесом (хлопчики — пастушки, дівчата — пряшки). Пластика цієї танцювальної ініціації відбиває фізіологічні властивості дитячого організму, тобто діти виконують рухи, які їм під силу — «присіла», «упала». За архетипною символікою перебування ініціанта між двома світами («на межі») демонструє його лімінальний стан.

Особливістю жіночих ініціацій вважається те, що в них головне місце відводиться не випробуванню витривалості й сили, а підготовці до подружнього життя і головне — до народження нового життя. Саме тому в жіночих танцювальних ініціаціях провідну роль відіграють символи плодючості, Роду і Рожаниці.

У танцювальному обряді «водіння козла» (Слобожанщина) залишились релікти давніх жіночих ініціацій. Відбувався обряд на рівному місці за слободою, подалі від хлопців: «Дівчата, одягнені у нові свитки та усі підперезані червоними поясам, беруться за руки та шикуються у одну шеренгу. Потім, починаючи з кінця, пробігають під руками двох перших дівчат, не розриваючись, одна за одною, причому останні перекручуються, обертаючись під своїми руками» [11: 108]. Або «дівчата, узявшись за руки, біжать одна за одною, починаючи з задньої, пробігаючи під руками тих, хто стоїть попереду, заплітаючи плетень, тобто, оббігаючи одну попереду, а наступну позаду, поки задня не протягне всього ряду під руками передньої пари, стаючи, таким чином, у голові нового ряду, на кінці (у хвіст) якого знаходиться пара, яка була в голові» [11]. В деяких слободах «водіння козла» завершується ритуальним побиттям: «одна з крайніх дівчат бере палку та гонить іншу дівчину попід руками всього ряду й, догнавши, б'є. Цим показує, як чоловік буде гнати свою жінку додому з гулянь» [11].

Символіка танцювальної ініціації «водіння козла» вказує на пробудження вегетативних сил природи та жіночого начала, що цілком відображено у пластичній композиції. Основу пластики складають в'юнкові, обертальні рухи (обертання попід руками, обертання навколо одна одної). Під час виконання танцю дівчата демонструють спритність, володіння своїм тілом, вміння бути гнучкою, що має значення для подружнього життя. Ритуальне побиття одної з учасниць демонструє певні випробування, які необхідно було пройти для здійснення переходу і зазнати перевтілення.

Найбільш яскраво жіночі танцювальні ініціації представлені у весільній обрядовості. В українському весіллі символи родючості мають велике значення, серед найпоширеніших символів є:

хліб, каша, зерно, діжа, піч, прядіння, курка і півень та ін. Метою весілля є переродження, нове народження дівчини у новому статусі — заміжньої жінки, що в першу чергу виявлялось у зміні зовнішнього вигляду (зачіска, одяг, головний убір) [5].

У традиційному суспільстві зміна зачіски дівчини відіграє важливу роль у процесі її соціалізації. Перше заплітання коси за різними джерелами відбувається після 6-ти років, потім мати заплітала дівчину на молодіжні гуляння, перед весіллям дівчина прощалася з косою, на весіллі на молоду вдягали очіпок. Кожного разу зміна зачіски символізує перехід дівчини до нового статусу і врешті-решт до статусу заміжньої жінки, який розглядався у традиційному суспільстві як остаточний.

Дівоча коса — символ дівочства, атрибут приналежності до молодіжної групи. Обряд розплітання коси — перший крок на шляху переходу дівчини до іншої вікової групи — дорослих жінок, повноцінних членів суспільства. Відбувався обряд напередодні весілля під час дівич-вечора, відтепер дівчина знаходилась на «межі», тобто переживала ритуальну смерть. До нареченої навіть не можна було торкатися, що пов'язує її у архаїчному світогляді з потойбічним світом. «Перехід дівчини зі свого роду до чужого наші предки асоціювали зі “смертю”. Для свого роду дівчина переставала існувати (помирала)» [2: 14].

На Харківщині зафіксовано самотній танцювальний обряд ініціації під час дівич-вечора: дівчата ставлять посередині хати діжу, накривають рядном, кладуть на неї подушку і садять молоду, потім розплітають косу, розчісують її, водять хорова і голосять. Далі двоє дівчат підводять молоду з діжі, а решта дівчат намагаються сісти на діжу, яка перша сяде, та перша вийде заміж. Під час хорова дівчата стають у коло (сакральний простір), символічний знак сонця, народження всього живого. Діжа (в ній народжується хліб) — священний атрибут, який наділяє наречену репродуктивною силою. Пластика рухів хорова узгоджується із сумними текстами голосіння та символізує прощання дівчат із своєю подругою, бо її перехід до заміжнього життя є безповоротним.

Соціалізація хлопчика (перша фаза парубоцьких ініціацій) у традиційній культурі починалась у віці 6–8 років, що оформлює обряд постригання та прилучення до пастухування [4]. Далі хлопчик ставав підпарубком і до прийняття у парубоцьку громаду знаходився у порубіжному стані, йому навіть не можна було носити одяг дорослих. Підпарубок підлягав ритуальному знуцанню, приниженню з боку дорослих парубків і дівчат, після чого наступав новий етап — прийняття до молодіжної громади (ритуальне народження парубка). Період парубоцтва тривав більш-менш довго і завершувався, переходом до нового статусу, що згодом прийняв форму весільного обряду.

У різних джерелах зустрічаємо термін «весільна ініціація», застосований до шлюбного ритуалу. «Подібно до інших перехідних обрядів (зокрема, поховального), весілля ритуально закріплювало зміну статусу людини, яка осмислювалася просторовими категоріями: як територіальний «вихід»/«вхід» [2: 12].

Як зазначає В. Балушок, відмінною рисою сільських парубоцьких громад була «антиповедінка», яка «яскраво виявлялася під час Новорічних свят», коли парубки «організовували походи ряджених, одягаючи маски звірів і інших істот» [4; 6]. Причому, переодягання, використання масок, ритуальних шкур звірів є признаками ініціацій, символами зміни статусу (переродження).

За слобожанською традицією на новорічні свята «водили козу»: на парубка одягали вивернутий кожух і висушені роги або робили різки з паперу. «Основу обряду “Кози” складає кульгово-магічна пісня і пантоміма, пов’язана з нею сюжетно і хронологічно» [2: 11]. Під час обрядодії парубок в образі «кози» падає й катається по землі (репродуктивна магія), виконуючи все, що співається в пісні — вмирає (перевертається догори ногами), потім чудесно народжується знову. В пластичних рухах ініціанта «кози» присутня сакральна символіка перетворення у іншу істоту, яка поводить себе агресивно «б’є ногою», «рогом», а після ритуальної смерті народжується у новому статусі. Традиція «рядження» як сакрального акту народження у новому статусі має своє продовження у весільній ініціації.

Парубоцькі ініціації виконували у традиційному суспільстві важливу виховну функцію, яка реалізовувалась у різних аспектах: 1) професійна підготовка до виконання сільськогосподарських робіт; 2) виховання культури міжстатевого спілкування молоді; 3) підготовка до шлюбу та статевого відносин.

«Серед виховних, дуже важливою була функція підготовки юнаків до шлюбу. Роль попередніх знайомств і вибору шлюбних партнерів виконували вечорниці, досвітки, вулиці, посиділки, які організовувалися парубоцькими і дівочькими громадами» [4: 103]. На вечорницях парубки не тільки демонстрували себе, а й приглядалися до дівчат, як прядуть чи вишивають, а також, як співають і танцюють [10; 19]. Молодіжні громади стежили також за дотриманням норм моралі.

У слобожанській грі «Король» двоє учасників беруться за руки, підіймають руки угору, утворюючи «ворота», а всі інші пробігають крізь них.

«Ворота», які утворюють пари є невід’ємним символом переходу, крізь них повинні пройти усі учасники обряду [11; 12; 15]. Символи «воріт», «відкриття воріт» тут пов’язані з любовними та шлюбними мотивами. Виконавці повторюють дії, що відбувалися на небі: крізь небесні ворота проходить сонце (архетипний символ шлюбу). Ще одним символом переходу (переродження) є поцілунок, після якого учасник, якого обрано за жеребом, приєднується до загального кола.

Отже, можна погодитись із думкою дослідниці обрядів переходу І. Щербак, що: «Домінуючою тенденцією і метою будь-яких “ігрових переходів” молоді було одержування “шлюбної здатності, що символічно і демонструвалось в ігровому колі” [19: 106].

Висновки. Різні етапи дорослішання людини у традиційному українському суспільстві були оформлені обрядами ініціації, участь в яких була обов’язковим моментом у житті кожного члена відповідної вікової групи. На перший план в обрядах переходу виходили завдання статевого виховання та закріплення визнаних у суспільстві аграрного типу норм шлюбної поведінки. Визначну роль у перехідних обрядах мав танець (пластика, міміка, жест, поза, рух, просторовий малюнок) як специфічне випробування фізичної витривалості, спритності, здатності наслідувати (повторювати) рухи, відтворювати сакральний зміст ритуалу, а також засобу набуття нових знань, необхідних для переходу в інший статус (професійний, соціальний, віковий). У дитячій та підлітковій субкультурі виділяються танцювально-ігрові ініціації, жіночі танцювальні ініціації яскраво представлені у весняній та весільній обрядовості, парубоцькі танцювальні ініціації — це, у першу чергу, показ сили, завзяття, сміливості в парубоцьких розвагах, а також під час календарних свят, особливо зимового циклу (рядження, водіння кози, Маланка та ін.). Загальною рисою танцювальних обрядів ініціації є спрямованість їх пластичної символіки на культ плодючості та продовження роду, характерну для традиційних культур.

Перспективи подальших досліджень. Вивчення пластичної символіки танцювальних обрядів ініціації надає можливості для розкриття потаємних знаків-символів, які є фундаментом світогляду наших предків. Для подальшого розгляду пропонується дослідження дитячого танцювального фольклору як засобу передачі виховних традицій українців.

Література:

1. Аксьонова Н. Ініціація через гру (за матеріалами українських дитячих ігор кінця XIX — початку XX ст.) / Н. Аксьонова // Народна культура українців: життєвий цикл людини [Історико-етнологічне дослідження у 5 т.] / наук. ред. М. Гримич. — К.: Дуліби, 2008. — Т. 1. — С. 160–174.
2. Андрєєва Т. М. Поетика ініціаційного простору в українському фольклорі: автореф. дис. ... канд. філол. наук за спец.: 10.01.07 / Андрєєва Т. М. — К.: КНУ імені Т. Г. Шевченка, 2008. — 21 с.
3. Балушок В. Роль жінки в юнацьких ініціаціях давніх слов'ян / В. Балушок // Родовід. — 1994. — Ч. 9. — С. 18–25.
4. Балушок В. Г. Обряди ініціацій українців та давніх слов'ян / В. Г. Балушок. — Львів — Нью-Йорк: Вид-во М. П. Коць, 1998. — 216 с.
5. Балушок В. Елементи давньослов'янських ініціацій в українському селі / В. Балушок // Народна творчість та етнографія. — 1994. — № 1. — С. 31–36.
6. Балушок В. Молодіжні громади та обряди ініціацій в традиційному селі / В. Балушок // Народна культура українців: життєвий цикл людини [Історико-етнологічне дослідження у 5 т.] / [наук. ред. М. Гримич]. — К.: Дуліби, 2010. — Т. 2. — С. 56–96.
7. Геннеп ванн А. Обряды перехода. Систематическое изучение обрядов / А. ван Геннеп; [пер. с франц.]. — М.: Издательская фирма «Восточная литература» РАН, 1999. — 198 с.
8. Гіптерс З. В. Культурологія: словник-довідник: навч. посібник / З. В. Гіптерс. — К.: УБСНБУ, 2008. — 407 с.
9. Давидюк В. Реліктове значення ініціальних ритуалів у поліській весільній обрядовості / В. Давидюк // Родовід. — 1994. — Ч. 9. — С. 26–30.
10. Жмудь Н. Естетичні стереотипи статевого виховання молоді / Н. Жмудь // Народна творчість та етнографія. — 2003. — № 3. — С. 78–82.
11. Иванов П. В. Жизнь и поверья крестьян Кулянского уезда Харьковской губернии / П. В. Иванов. — Х., 1907. — 216 с.
12. Кіндер К. Р. Танець як знаково-символічний комплекс / К. Р. Кіндер // Вісник КНУКіМ: зб. наук. праць. — К.: КНУКіМ, 2002. — Вип. 7. — С. 49–55. — (Серія «Мистецтвознавство»).
13. Кіндер К. Р. Проблема класифікації танцювальної символіки: образно-семантичний аспект (на матеріалі української народної хореографії) / К. Р. Кіндер // Культура і мистецтво у сучасному світі: Наукові записки КНУКіМ. — К.: КНУКіМ, 2012. — Вип. 13. — С. 249–257.
14. Культурологія: енциклопедичний словник / [М. П. Альчук, Ф. С. Бацевич, І. М. Бойко]; за ред. д-ра філол. наук, проф. В. П. Мельника. — Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2013. — 508 с.
15. Терешко І. Вивчення символіки українських ігрових хороводів у контексті курсу «Народознавство і хореографічний фольклор України» / І. Терешко // Проблеми підготовки сучасного вчителя. — 2012. — № 6 (Ч. 2). — С. 73–80.
16. Традиційна народна культура Дворічанського району Харківської області / [Упор. М. О. Семенова]. — Х.: Регіон-інформ, 2001. — 160 с.
17. Тэрнер В. Символ и ритуал / В. Тэрнер; [сост. В. А. Бейлис и авт. предисл.]. — М.: ГРВЛ из-ва «Наука», 1983. — 277 с.
18. Щербак І. Діти в традиційних обрядах українців / І. Щербак // Народна творчість та етнографія. — 2003. — № 3. — С. 71–77.
19. Щербак І. Обрядові функції дітей і підлітків / І. Щербак // Народна культура українців: життєвий цикл людини [Історико-етнологічне дослідження у 5 т.] / наук. ред. М. Гримич. — К.: Дуліби, 2008. — Т. 1. — С. 96–116.